

КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЕКОНОМІЧЕСКОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ ПРЕДПРИЯТИЯ

In the article the factors that influence upon the formation and realization of the enterprise foreign economic activity development strategy under conditions of globalization of economical relationships are pointed out. The theses of strategic development of the enterprise foreign economic activity are considered.

Структурной основой проводимых в настоящее время исследований в области развития и становления социально-экономических отношений, происходящих в мировом сообществе, является триада, представляемая в виде совокупности процессов выживания, трансформации и развития. Они отражают возможности и направления деятельности человечества в экономической, социальной, культурной, других сферах, преодоление сложностей переходного периода, обеспечение процессов стабилизации и поддержание устойчивости их протекания, а также развития, обусловленного наличием многофакторности и многоаспектности жизнедеятельности мирового этноса как формы существования мировой цивилизации. Исследование содержания и сущности этих процессов, а также прогнозирование их последствий являются предметом и объектом многих научных исследований в области теории глобальной экономики, которым посвящено значительное количество работ отечественных и зарубежных ученых: О. Г. Белоруса, М. Долищного, В. П. Клочко, Д. Г. Лукьяненко, С. И. Соколенко, В. М. Шейко, Д. М. Гвишиани, С. В. Глазьева, М. Г. Делягина, В. Л. Иноземцева, Е. Г. Кочетова, А. С. Панарина, К. Р. Поппера, Дж. Сороса, П. Шумпетера, М. Хайека и многих других. Анализ глобальных системных трансформаций позволяет выявить объективную взаимосвязь между подсистемами различных уровней деятельности социума и такими процессами, как создание наднациональных экономических и политических институтов, интернационализация международных отношений, интеграция стран, отдельных организаций, регионов в единое экономическое пространство, которые воздействуют на их национальные особенности. Открытость национальных экономик, формы их взаимопроникающего развития находят свое отражение в высокой интенсификации финансовых потоков (капи-

тала), научно-технологических инноваций, миграции рабочей силы, что, в свою очередь, существенно снижает уровень экономической безопасности отдельных стран и приводит к необходимости создания механизмов противодействия им. Таким образом, глобальные процессы, происходящие в мировом сообществе, характеризуются увеличением масштабов и уровнем их взаимопроникновения, неустойчивостью протекания, усилением их интенсивности и углублением, которые сопровождаются их высокой динамикой и быстрой изменений.

Проведенный анализ литературных источников и обобщение результатов теоретических исследований позволил, с точки зрения автора, выделить следующие наиболее значимые факторы, оказывающие влияние на формирование и реализацию стратегии развития внешнеэкономической деятельности предприятия в условиях глобализации экономических отношений (рисунок):

на макроуровне — уровень политической и экономической интеграции Украины в наднациональные институты, участие в европейских и мировых экономических организациях, финансово-кредитных организациях, наличие статуса страны с рыночной экономикой, уровень конкурентоспособности национальной экономики, структура экспортно-ориентированных отраслей, объемы прямых иностранных инвестиций и портфельных иностранных инвестиций, уровень развития сферы телекоммуникационных услуг;

на мезоуровне — наличие зон свободной торговли, зон приграничной торговли, таможенных союзов, формирование кластерных образований, позволяющих осуществлять эффективное взаимодействие между хозяйствующими субъектами на региональном уровне, повышение инвестиционной привлекательности региона, формирование эффективной экспортно-ориентированной региональной политики в отношении конкурентоспособной продукции, производимой в регионе, увеличение количества инновационно-активных предприятий;

на микроуровне — повышение конкурентоспособности продукции на основе увеличения стратегического потенциала предприятия, наличие программно-целевых установок привлечения ПИИ, повышение инвестиционной привлекательности предприятия, повышение уровня инновационной активности предприятия, применение современных подходов, методов и инструментов стратегического анализа, планирования и прогнозирования деятельности предприятия в условиях динамичной внешней среды, широкое внедрение средств современных информационных технологий — информационных ресурсов компьютерной сети Internet, средств мобильной связи, электронной торговли и т. д.;

факторы, связанные с обеспечением экономической безопасности деятельности структур на всех указанных уровнях.

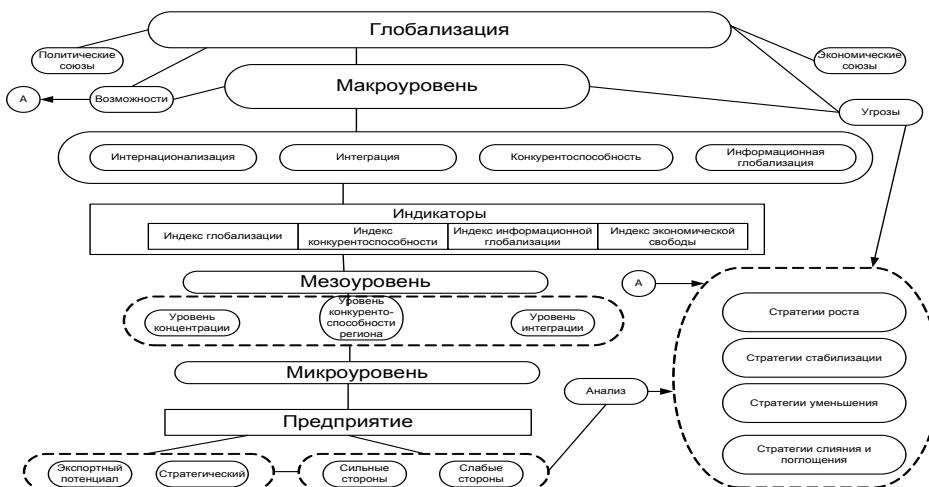


Рис. Система факторов макро-, мезо-, микроуровня влияния на сферу ВЭД предприятия в условиях глобализации

інтелектуальна інтеграція, определяюча в качестве основи соціоекономічного взаємодіївства гоударств інформаційно-коммуникаціонні взаємодіївства, які отримують нову сферу економіки — економіки, основаної на знаннях. Інформація стає двигуном, істочником постійних трансформацій в економіці і політиці на основі приобретення, усвідомлення і передачі цих знань. Управління інформаційним обміном з цілью обезпечення ефективного і оперативного взаємодіївства становиться важнішою функціональною отраслью в діяльності підприємств, міжнародних і транснаціональних корпорацій, країн. Нові інформаційні технології стали не тільки предметом їх дослідження і використання спеціалістами, але і засобом отримання і формування нових знань, доступності і можливості використання яких визначаються ім'ям. Так, наприклад, створення мережі Internet привело до непосредственному взаємодії контрагентів в мировій економіці і послужило толчком до появлення нової форми організації торгівлі — електронної, і, як наслідок, до організації інших форм — мережевої і контрактної. Розвиток телекоммуникацій, таким чином, формує предпосылки створення мирової виртуальної інформаційно-коммуникаціонної сфери, в якій він є преимуществом і недостатком.

Вместе з тем, створювані процесами глобалізації преимущества трансформуються в доволі серйозні труднощі і конфлікти, які визначаються неравномерністю розвитку окремих країн. В першу очікування це пов'язано з демографічними проблемами, борбами і протистояннями релігій, культур, корупції, безробітії, різними проявленнями міжнародного тероризму. Откритість національних економік і збільшення інтенсивності можливих взаємодіїв в мировому пространстві є причиною виникнення умов для безпечної життєдіяльності окремих країн, підприємств, людей, включених в ці процеси. Це, в свою очікування, веде до необхідності створення інститутів міжнародної безпеки, які дозволять сформувати механізми забезпечення безпечної розвитку людства в таких умовах.

Таким чином, проведений теоретичний аналіз форм і содержання мирових інтеграційних процесів, які визначаються построєнням і розвитком глобальних наднаціональних механізмів управління ім'ям, показав, що переход до нової еволюційної стадії розвитку суспільства характеризується:

трендами міжнародної кооперації і інтеграції на всіх рівнях управління діяльністю суб'єктів мирового економічного суспільства;

прогнозуванням результатів і посledствів глобальної розвитку — як позитивних (можливостей), так і негативних (угроз);

оценкою і діагностикою результатів розвитку і впливу глобальних процесів на різноманітні рівні державного устрою, в тому числі і на безпеку країни;

стратегіями розвитку на різноманітних рівнях державного і економічного устрою країн з різним рівнем економічного статусу;

координацією роботи по формуванню і реалізації стратегій розвитку на різноманітних рівнях державного устрою і управління;

створенням міжнародних політических і економіческих структур по стратегічному розвитку і управлінню міжнародними відносинами.

Вместе з тем, створювана в результаті процесів міжнародної інтеграції міжнародна система наднаціонального управління обмежує суверенітет окремих країн і є причиною суперечки розвитку в окремих їх проявленнях — двосторонніх і многосторонніх угодах, союзах, міжнародних альянсах.

В якості негативних факторів (угроз), супроводжуючих ці процеси, можна привести:

неравномерне розподілення можливостей і результатів глобалізації між країнами, які мають різні рівні розвитку;

появлення угроз для національної економіки в формі експансії іноземного капіталу в виде прямих або портфельних інвестицій, які заключаються в тому, що вони можуть виникнути з країни швидко, як і виникли;

заметне збільшення розриву в рівнях заработка підприємств кваліфікованих і менш кваліфікованих робітників, а також зростання безробіття серед постійних, що суттєвим чином відображається на рівні життя населення;

перевод підприємствами з країн з високою стисливістю робочої сили своїх виробничих потужностей в країни з низькою оплатою труда;

вплив на мирову екосистему, супроводжуючуся величезними природними катастрофами.

Особенно важним представляється аналіз цих факторів в умовах еволюції глобалізаційних процесів в країнах з переходною економікою, до яких відноситься Україна. Така економіка характеризується системними змінами, які, з однієї сторони, пов'язані з переходом з системи "планової економіки" в "посткапіталістичну", а з іншої — в "посткапіталістичну" в "постіндустріальну". Таким чином, в Україні необхідно використовувати специфічні для неї переваги і недоліки і будувати сценарії і підходи до розвитку на основі своїх особливостей.

Рассматривая содержание глобализационных процессов, следует выделить доминирующую (приоритетную) роль внешнеэкономической деятельности (ВЭД). Это определяется содержанием специфической функции управления ВЭД на уровне как страны в целом, так и ее хозяйствующих субъектов. Эффективность ВЭД является своеобразным катализатором и индикатором происходящих интеграционных процессов, затрагивающих интересы национальной экономики.

В настоящее время, по мнению ряда отечественных ученых, в Украине отсутствует целостная программа развития ВЭД. Это связано, например, с имеющимися явными диспропорциями между возможностями страны в области науки и высоких технологий, с одной стороны, и формами и структурой экспортно-импортных операций, проводимых в Украине с контрагентами, — с другой, а также существующими противоречиями (преимуществами и недостатками) в актуальном в настоящее время аспекте ее присоединения к деятельности международных организаций.

К основным негативным тенденциям в сфере ВЭД Украины следует отнести:

бартерный характер экспортно-импортных операций; преобладание низкотехнологической (с невысоким уровнем добавленной стоимости, низким уровнем переработки) продукции в экспорті;

низкую конкурентоспособность отечественной продукции на мировых рынках;

тенденции повышения уровня импортозависимости экономики от всех видов энергоносителей;

отсутствие концепций формирования стратегий развития ВЭД страны в целом и на уровне предприятия в частности.

Вместе з тем, несомненная актуальность проведения методологического аналізу і всестороннього розгляду вказаних проблем розвитку ВЭД в умовах інтенсифікації процесів глобалізації вимагає підготовки принципів їх аналізу в окремих положеннях, характеризуючих базові посилки даного дослідження.

Системний аналіз содеряння процесів глобалізації, особливостей їх проявлення при розгляді напрямів розвитку ВЭД України і її хозяйствуючих суб'єктів дозволяє сформулювати наступні положення концепції формування стратегії розвитку ВЭД підприємства.

ПОЛОЖЕННЯ 1

Розвиток діяльності і функціонування підприємства в сфері ВЭД необхідно розглядати і координувати з урахуванням тенденцій змін в мирових економіческих відносинах і в контексті глобальних процесів, характеризуючихся високою динамікою факторів виробництва, труда і капіталу і визначаючими напрямлення і інтенсивність міжнародного розподілу труда, напрямленість экспортно-импортної

деяльності, можливості інтеграції окремо взятих країн з різним розвитком в єдине економічне співтовариство (пространство).

ПОЛОЖЕННЯ 2

Оцінку внутрішніх і зовнішніх можливостей підприємства в процесі розробки її стратегії розвитку необхідно проводити на основі системного підходу з урахуванням того, що розвиток окремих країн є неравнім і характеризується різним рівнем і динамікою їх ринків, інтенсивністю взаємодії, інших складових їх ринкового становища, а також місцем в світовому економічному устроїстві. На динаміку їх розвитку першочергене вплив оказують конкурентоспроможність, інновації, економічний потенціал, компетенції персоналу, рівень життя населення т. д.

ПОЛОЖЕННЯ 3

Розробка стратегій устойчивого розвитку становиться важливішою задачею на всіх рівнях управління – країні, регіоні, підприємством. Таке представлення приводить до необхідності розробки як базових стратегій розвитку для всіх вказаніх рівнів, так і профільних (специфіческих), відповідаючих особливостям стратегій розвитку для окремого підприємства на основі урахування та оцінки всіх факторів, що впливають на ці процесси.

ПОЛОЖЕННЯ 4

Содержання, сущність та управління стратегією розвитку підприємства повинні формуватися на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх аспектів (на основі принципа відповідності) функціонування об'єктів та елементів стратегії для різних контуров управління єю. Для реалізації комплекса завдань управління стратегією необхідно координувати зв'язки (взаємовідношення) між об'єктами стратегії, що знаходяться на різних рівнях управління, та управлюючими зовнішніми факторами з метою узгодження відповідності між внутрішніми можливостями (ендогенними параметрами) та зовнішніми (екзогенними параметрами). Це дозволить сформувати адекватні управлюючі зв'язки для оцінки та діагностики стратегій розвитку.

ПОЛОЖЕННЯ 5

Розробка сценаріїв та окремих етапів стратегії розвитку ВЭД повинна базуватися на урахуванні національних особливостей конкретної країни: можливим інструментом є оцінка складових "національного ромба" (за М. Портером) [1; 2] та конкурентоспроможність окремих країн, побудованої на основі теорії кластерів як системи устойчивого розвитку країни. Це дозволить не тільки учесть особливості розвитку країни, але й прогнозувати розвиток окремих складових її конкурентоспроможності з урахуванням загальних закономірностей та тенденцій розвитку світових зв'язків та відносин.

ПОЛОЖЕННЯ 6

Процес формування та вибору альтернатив стратегій розвитку підприємства (а в подальшому – і сценаріїв розвитку) та їх сформування повинен бути оптимізован на основі ієрархічної системи показників, на базі інтегральної оцінки рівня їх інтеграції в світову економічну систему, враховуючою рівень глобалізації економіки країни в цілому, експортно-орієнтованих галузей, окремих підприємств. Це дозволить, з однієї сторони, визначити сучасне становище в глобалізаційних процесах, а з іншої – визначити базові стратегії по підвищенню конкурентоспроможності, інтернаціоналізації та інтеграції країни та її хо-зяйствуючих суб'єктів в світовому співтоваристві.

ПОЛОЖЕННЯ 7

Оцінку рівня розвитку в умовах глобалізації необхідно формувати на основі існуючої міжнародної системи індикаторів, характеризуючої загальне становище світової глобалізованої економіки та окремих країн, найбільш відомими з яких є: індекс рівня глобалізації країни, індекс економічної свободи, індекси перспективної та сучасної конкурентоспроможності, індекс інформаційної глобалізації. Це дозволить отримати адекватні оцінки рівня розвитку національної економіки України

в цілому та сформувати напрямлення розробки стратегії її розвитку на основі кількісного аналізу аналогічних індикаторів розвинутих, розвиваючихся країн та країн з переходною економікою, що дозволить сформувати "еталонне" множину індикаторів та адаптувати базові стратегії розвитку, наприклад підвищення сучасної та перспективної конкурентоспроможності на основі підвищення ефективності використання стратегічного потенціалу підприємства.

ПОЛОЖЕННЯ 8

Оцінка рівня глобалізації країни повинна бути скорегована на основі урахування коекфіцієнтів, характеризуючих рівень розвитку країни, та характера існуючих її зв'язків з іншими країнами. Таке представлення дозволяє урахувати вплив фактора рівня розвитку країни, в основі якого лежить класифікаційний признак рівня розвитку: розвинуті, розвиваючіся країни та країни з переходною економікою.

ПОЛОЖЕННЯ 9

Стратегії розвитку ВЭД підприємства повинні бути сформовані з базовими стратегіями України в сфері ВЭД. К ним відносяться стратегії лидерства, динамічного наверстування, формування ресурсів та резервів для інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та ін.

ПОЛОЖЕННЯ 10

Формування та реалізацію ефективних стратегій управління розвитком ВЭД підприємства слідует проводити з урахуванням багаторівністі впливу політических та економіческих факторів на ці процесси.

Розвиток України в рамках світового співтовариства необхідно розглядати як непреривний процес, характеризуючийся зовнішніми факторами – економіческими – участием України в єдиному економічному пространстві (країни СНГ – Росія, Білорусь, Казахстан), та політическими – участием в Європейському союзі (ЄС), в міжнародних фінансових організаціях (ВТО, МОТ, ГАТТ, ЄБРР, МБР), при підтримці яких буде реалізовуватися її активізація та інтенсифікація, а також внутрішніми – підвищенням конкурентоспроможності продукції, збільшенням експортно-імпортного потенціалу за рахунок стандартизації та диверсифікації виробництва та створення продукції з високою додавленою вартістю, а також на основі державного стимулювання експортно-орієнтованих галузей, гармонізацією правової бази України в залежності від рівня її участі в міжнародних інститутах.

ПОЛОЖЕННЯ 11

Теоретико-методологічний аспект управління розвитком ВЭД підприємства на мікроуровні визначається модифікацією функцій управління підприємством, а іншими – суттєвими та суперечливими з функцією управління ВЭД підприємства.

Функції управління підприємством повинні бути доповнені об'єктивними, всеоб'єктивними та специальними (конкретними) функціями управління ВЭД, які відображають їх сферу діяльності як напрямлену на підвищення ефективності функціонування підприємства за рахунок переносу випускаемої продукції за межі країни-виробника, її реалізації, надання послуг, оптимізації роботи підсистем логістики та маркетингу, що, в свою чергу, потребує розв'язання специфічних задач в сфері управління персоналом.

ПОЛОЖЕННЯ 12

Ефективна реалізація стратегії розвитку та управління ВЭД підприємства вимагає застосування сучасних інструментів аналізу та оцінки ефективності їх розвитку, що дозволить построити ефективні конструкції та сценарії стратегій розвитку підприємства в сфері ВЭД.

Процеси диверсифікації продукції підприємства повинні забезпечувати не тільки його конкурентоспроможність, але й стратегічні можливості, які відповідають "міжнародним" ринковим потенціалом на локальних та глобальних ринках з різними типами конкуренції, в умовах різних культур та економічних систем, різних форм власності та управління, різних рівнів розвитку та іншої. Це дозволяє проводити стратегічний аналіз поведіння та прогнозування

вания тенденций развития рынков с использованием развитых инструментов, позволяющих согласовывать внешние и внутренние факторы деятельности предприятия на макро-, мезо- и микроуровне деятельности предприятия.

ПОЛОЖЕНИЕ 13

Формирование и реализация стратегий управления развитием ВЭД предприятия требуют изменений в организационном и информационном обеспечении его деятельности.

В связи с этим необходимо поставить и решить задачи анализа, проведения экономической оценки и оптимизации работы всей организационной структуры управления предприятия и отдельных ее подразделений в контексте развития сферы ВЭД, а именно: внести изменения в положения об отделах, занимающихся внешнеэкономической деятельностью или связанных с ее обеспечением, а также изменения в должностные инструкции аналитиков, маркетологов, руководителей и менеджеров отделов внешнеэкономических связей, директоров департаментов, занимающихся информационным обеспечением внешнеэкономической деятельности, в частности, глобальным стратегическим маркетингом, вопросами стратегического развития ИТ-технологий, использования современных средств Internet-технологий и т. д.

Поставленные задачи могут быть решены на основе методов проектирования организационных структур и существующих стандартов информационных систем, что предполагает применение современного подхода к управлению — процессного, и использования стандартов качества ИСО 9000:2000, что в целом повысит эффективность и качество системы управления деятельностью предприятия в сфере ВЭД.

ПОЛОЖЕНИЕ 14

Стратегии развития предприятия в сфере ВЭД должны поддерживаться стратегиями экономической безопасности развития ВЭД в условиях жесткой конкурентной борьбы, информационных войн, борьбы за ресурсы и т. д. и соответствующими мерами по созданию механизмов противодействия этим угрозам [3].

Стратегии развития ВЭД предприятия должны формироваться и реализовываться на основе системообразующей синергетической политики руководства предприятия, предусматривающей, с одной стороны, все расширяющееся его участие в процессах глобализации, а с другой — учет интересов как предприятия, так и национальной экономики и обеспечение ее экономической безопасности на всех уровнях управления ВЭД предприятия. Основой разработки стратегий в области экономической безопасности предприятия является обеспечение безопасности ее ресурсов — материальных, финансовых, трудовых и информационных, что позволит сформировать стратегии безопасного развития на основе получения интегральной оценки и диагностики стратегического потенциала предприятия, включающего оценки его производственного, маркетингового, трудового и информационного потенциалов.

Таким образом, предложенная концепция системно отражает все стороны и уровни функционирования предприятия в условиях интенсивного протекания процессов интеграции и кооперации, а также глобализации мировых хозяйственных связей и может использоваться в качестве теоретико-методологической базы для формирования стратегий устойчивого и безопасного развития предприятия в процессе эффективного осуществления его внешнеэкономической деятельности.

Дальнейшие исследования в области формирования стратегий развития ВЭД предприятия должны быть проведены в соответствии с реалиями и содержанием политических и экономических трансформаций, происходящих в настоящее время в Украине.

Література: 1. Порттер М. Конкуренція: Учеб. посібие. — М.: ІД "Вільямс", 2001. — 496 с. 2. Порттер М. Міжнародна конкуренція. — М.: Міжнародні отношення, 1993. — 896 с. 3. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку. Наукове видання / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2001. — 736 с.

Стаття надійшла до редакції
21.06.2005 р.

МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В ЗАДАЧАХ УПРАВЛЕНИЯ БИЗНЕС- ПРОЦЕССАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

In the article decision-making problems are considered in the tasks of management by the enterprise's business-processes on the basis of normative and descriptive models of business-processes concordance.

Проблемы повышения эффективности управленческой деятельности на предприятиях являются одними из наиболее важных на современном этапе развития рыночных отношений в Украине. На решение задач, связанных с ними, влияют такие факторы, как применение современных подходов к управлению предприятием, обеспечивающие широкое использование информационных технологий, внедрение систем менеджмента качества, участие персонала в управлении предприятием.

Одним из наиболее распространенных, с учетом влияния этих факторов, является процессный подход к управлению, обеспечивающий достаточно высокую эффективность и качество управления, в частности, в условиях функционирования информационных систем различных классов. Методология процессного подхода базируется на представлении предприятия в виде сети бизнес-процессов, имеющих различное функциональное назначение [1; 2]. Вместе с тем, несмотря на существующие исследования как в теоретическом, так и в практическом аспектах, целый ряд вопросов, в частности, касающихся формализации БП на уровне параметрической модели, включающей такие показатели как длительность, управляемость и наблюдаемость, а также методические вопросы принятия решений при управлении добавленной стоимостью БП, величинами затрат, приходящимися на этапы основных БП, а также управленческих и обеспечивающих БП, выделение их границ в соответствии с существующей организационной структурой, остаются недостаточно разработанными.

Целью данной работы является разработка методического обеспечения принятия решений для задачи управления добавленной стоимостью БП предприятия на основе использования нормативной и дескриптивной моделей, позволяющих согласовать применение формальных, полученных с применением статистических методов, параметрических моделей основных БП, с описательными, отражающими субъективное понимание персоналом предприятия своих должностных обязанностей в условиях процессно-ориентированного предприятия.

Для решения поставленной задачи сделаем следующие предположения.

1. Расчет добавленной стоимости БП в рамках сквозных бизнес-процессов производства и реализации продукции (услуг) предприятия в рамках традиционного учета трудно реализуются в связи с отличиями объектов учета.

2. Система учета должна быть ориентирована на все бизнес-процессы предприятия (основные, управленческие, обеспечивающие).

3. Для реализации учета затрат БП предприятия необходимо использовать метод функционально-стоимостного анализа (ФСА).

4. Применение метода ФСА для формирования и расчета величины ДС сквозного БП необходимо осуществить на основе учета и оценки трудовых затрат (в соответствии с выделенными